

Vanjski izgled kao kanal neverbalne komunikacije

Lelas, Hana

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:714477>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-02**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Preddiplomski jednopredmetni studij Informatologije

Hana Lelas

Vanjski izgled kao kanal neverbalne komunikacije

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Milijana Mičunović

Osijek, 2021.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za informacijske znanosti

Preddiplomski jednopredmetni studij Informatologije

Hana Lelas

Vanjski izgled kao kanal neverbalne komunikacije

Završni rad

Znanstveno područje: Društvene znanosti
Polje: Informacijske i komunikacijske znanosti
Grana: Informatologija

Mentor: doc. dr. sc. Milijana Mičunović

Osijek, 2021.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum 2.9.2021.

H. Jelenc, 0149225963
ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

Ovaj rad se bavi područjem neverbalne komunikacije, odnosno ulogom vanjskog izgleda u neverbalnoj komunikaciji. Poseban naglasak stavljen je na pitanje tjelesnih modifikacija, konkretno tetovaža kao jednog od elemenata neverbalne komunikacije koji postaje sve prošireniji u društvu. U prvim poglavljima govori se općenito o neverbalnoj komunikaciji te se uspoređuju neverbalna i verbalna komunikacija. Posebna pozornost pridana je pitanju vanjskog izgleda koji osoba često koristi kako bi prikazala sebe i kako bi upravljala dojmovima, a koji je jedan od glavnih izvora neverbalnih poruka. Te poruke koriste različite kanale, od fizičkog izgleda, tjelesnog mirisa i boje kože, do odjeće i ukrašavanja tijela modnim dodacima ili tjelesnim modifikacijama. U trećem poglavlju rada navedeni su i opisani elementi fizičkog izgleda koji mogu nositi poruke i samim tim utjecati na dojam koji pojedinac ostavlja. Također, navedeni su primjeri stereotipa vezanih uz vanjski izgled koji su se razvili zbog njihove snažne uloge. Pojašnjena je veza između vanjskog izgleda i etničke identifikacije, socioekonomskog statusa i ostalih funkcija koje vanjski izgled donosi. Zatim su navedeni i detaljno opisani elementi vanjskog izgleda s posebnim naglaskom na modifikaciju tijela i tetovaže. Posljednje poglavlje opisuje i definira ulogu tjelesnih modifikacija, osobito tetovaža te uspoređuje ulogu, shvaćanje i pojavu predrasuda vezanih uz tetovaže nekada i danas.

Cilj rada je naglasiti važnost i ulogu vanjskog izgleda u neverbalnoj komunikaciji te istaknuti određene stavove, odnosno predrasude vezane uz vanjski izgled i tjelesne modifikacije.

Ključne riječi : neverbalna komunikacija, vanjski izgled, tjelesna modifikacija, tetovaže

Sadržaj

1. Uvod	5
2. Neverbalna komunikacija	6
3. Vanjski izgled kao kanal neverbalne komunikacije	8
3.1. Elementi vanjskog izgleda	10
3.2. Funkcije vanjskog izgleda	13
4. Tetovaže i neverbalna komunikacija	17
4.1. Tjelesne modifikacije kao element vanjskog izgleda.....	17
4.2. Društvena percepcija tetovaža i njihova komunikacijska funkcija	19
5. Zaključak	24
6. Literatura.....	26

1. Uvod

Komunikaciju smatramo procesom kroz koji ljudi šalju i primaju poruke. Interpersonalni kontakti i komunikacija s različitim osobama dio su svakodnevnice te način na koji ljudi prenose svoje ideje, želje, misli, osjećaje, stavove i dr., kako bi ih okolina bolje shvatila i prihvatila. Pri samoj pomisli na riječ komunikacija odmah ju poistovjećujemo s govorom. No, prilikom uspostavljanja interpersonalnih kontakata i komunikacije ne dolazi do uspostavljanja samo verbalne komunikacije već i one neverbalne koja na jednako dobar način reflektira našu osobnost i trenutno stanje te komunicira s okolinom. Neverbalna je komunikacija puno učinkovitija u prenošenju osjećaja i stavova te joj se iz toga razloga često i više vjeruje, posebno u situacijama u kojima se javlja proturječje između verbalnih i neverbalnih poruka. U određenom situacijskom kontekstu, vanjski izgled može imati važnu ulogu u neverbalnoj komunikaciji, poput tzv. halo-efekta koji ima izniman učinak na kreiranje prvih dojmova o osobi. Stoga je nužno, osim obraćanja pažnje na verbalnu komunikaciju koja se nadopunjuje s neverbalnom komunikacijom, obratiti pažnju na sami vanjski izgled i poruke koje on šalje. Kako bi se uspješno komuniciralo potrebno je usvojiti znanja i vještine i verbalne i neverbalne komunikacije, na taj način omogućeno je lakše razumijevanje drugih te prenošenje poruka. S verbalnom komunikacijom, kao i neverbalnom, susrećemo se svakodnevno, a ona obuhvaća sve načine na koji primamo i šaljemo poruke, a u koje je uključen jezik, to su slušanje, pisanje, čitanje i govorenje. Neverbalna komunikacija usmjerena je na način na koji su riječi izgovorene, odnosno na govor tijela, mimiku, kontakt očima, vanjski izgled, osobni prostor i paralingvistiku te karakteristike okruženja koje mogu ostaviti traga na interakciju. Unatoč raznovrsnosti neverbalne komunikacije, jedno od prisutnijih pitanja u posljednje vrijeme svakako su tjelesne modifikacije, poput tetovaža, koje kao jedna od odlika vanjskog izgleda imaju značajan utjecaj na neverbalnu komunikaciju, posebno kada govorimo o kreiranju dojmova i tzv. halo-efektu. Taj je utjecaj svakako i kulturološki uvjetovan pa tako postoje određene kulturološke razlike u percepciji, razumijevanju i prihvaćanju vanjskog izgleda i tjelesnih modifikacija.

2. Neverbalna komunikacija

Prilikom razmatranja komunikacije prvotna asocijacija nerijetko jest „jezik“, ali niti jednu raspravu o komunikaciji ne možemo smatrati cjelovitom ako isključimo neverbalnu komunikaciju.¹ Neverbalnom komunikacijom smatramo sve aspekte komunikacije osim izgovorene ili napisane riječi, uključujući geste, govor tijela, gledanje, tj. kontakt očima te sami način kako riječi izgovaramo. U izgovoru riječi, koji bitno utječe na njihovo značenje, posebna pažnja posvećena je fleksiji, stankama, tonu, volumenu te naglasku. Osim toga, neverbalna komunikacija uključuje i karakteristike okruženja koje utječu na interakciju, a to su osobni predmeti, vanjski izgled i izrazi lica. Prema procjeni znanstvenika neverbalna komunikacija čini 65% do 93% komunikacije.² Neverbalna komunikacija koja se događa kroz bilo koje neverbalno ponašanje koje isključuje verbalni jezik, predstavlja više od govora tijela. Nju mogu predstavljati mrlje od znoja, dizajn i uređenje prostora, korištenje vremena, naljepnice na automobilu, osvjetljenje ili boja sobe i slično.³ U komunikacijskom sustavu pronalazimo devet oblika neverbalnog ponašanja, a to su položaj i pokreti lica i tijela, dodir, vanjski izgled, artefakti, okolišni čimbenici, proksemija, kronemija, paralangvistika te tišina.⁴ Komunikaciju čini kombinacija brojnih verbalnih i neverbalnih signala, pa da bismo mogli uspješno razumjeti verbalnu komunikaciju moramo razumjeti komponente neverbalne komunikacije, i obratno. Neverbalna komunikacija proučava se na dva načina, eksperimentalno kao problem u kodiranju i dekodiranju te kao dio niza, koristeći etnološke i lingvističke metode. Signali mogu biti analogni poput gesta ili izraza lica, a mogu imati i proizvoljna značenja. Osim toga, ponekad neverbalne signale teško izražavamo riječima, a taj problem rješava se metodama poput višedimenzionalnog skaliranja pri kojem ispitanici ocjenjuju sličnost među fotografijama izraza lica. Neverbalni signali nerijetko se nesvjesno šalju i primaju, odnosno nalaze se izvan fokusa pažnje.⁵ Unatoč mogućnosti korištenja jezika, kojim se prijenos informacija odvija puno brže, ljudi se i dalje oslanjaju na neverbalnu komunikaciju. Upravo iz razloga što signali neverbalne komunikacije imaju veći utjecaj na izražavanje stavova i osjećaja, učinkovito komuniciraju gestualne ilustracije i druge pratnje govora, zamjenjuju verbalnu komunikaciju kada je verbalni

¹Usp. Frank, Mark G; Hwang, Hyi Sung; Matsumoto, David. *Nonverbal Communication: Science and Applications*. Los Angeles; London; New Delhi; Singapore; Washington DC: Sage Publications, 2013. Str. 4.

² Usp. Wood, Julia T. *The World Beyond Words. // Interpersonal Communication: Everyday Encounters / Julia T. Wood*. Australia; Japan; Korea; Mexico; Signapore; [etc.]: Wadsworth, 2010. Str. 121-144.

³ Usp. Isto. Str. 5.

⁴ Usp. Isto. Str. 121-144.

⁵ Argyle, Michael. *Non-verbal Communication and Language. // Royal Institute of Philosophy Lectures 10 (2010)*, str. 63-64.

kanal pun.⁶ Neverbalna komunikacija obično se koristi paralelno s verbalnom. Ponekad može zamijeniti, ponavljati, proturječiti, nadopunjavati, naglašavati te regulirati verbalnu komunikaciju.⁷ Sličnost između verbalne i neverbalne komunikacije pronalazimo u tome što su obje simbolične, vode se pravilima, mogu biti namjerne ili nenamjerne te odražavaju kulturu. S obzirom da je neverbalna komunikacija simbolična zaključujemo da je proizvoljna, dvosmislena i sažeta, a ponekad iz tog razloga ne možemo biti sigurni što označava pojedini neverbalni simbol, posebno kada su u pitanju amblemi koji su kulturološki definirani te mogu imati samostalno značenje i u potpunosti zamijeniti verbalnu poruku. Također, neverbalna komunikacija vođena je društvenim i kulturnim pravilima, koja dijele opće razumijevanje o prikladnosti i neprikladnosti pojedinog neverbalnog ponašanja. Primjerice, u većini društava rukovanje predstavlja uobičajeni način početka i završetka poslovnog sastanka, osmijeh simbolizira ljubaznost, a mrštenje nezadovoljstvo. Neverbalna komunikacija, kao i verbalna, može biti kontrolirana ili nenamjerna. Na primjer, kontrolirani neverbalni simbol bio bi pažljiv odabir odjeće za razgovor za posao. Neverbalno ponašanje oblikovano je kulturnim idejama, vrijednostima, običajima te poviješću. Prilikom učenja jezika svoje kulture učimo i neverbalne kodove. Na primjer, žene na Zapadu nose hlače što nije slučaj u ruralnim i tradicionalnim dijelovima Indije gdje žene pretežito nose sari.⁸ Ponekad se smatra kako je neverbalna komunikacija pouzdanija od verbalne u izražavanju istinskih osjećaja. Neverbalna komunikacija istovremeno se odvija putem dva ili više kanala dok kod verbalne komunikacije to nije slučaj. Neverbalna komunikacija može se istovremeno vidjeti, osjetiti, čuti, mirisati te okusiti, za razliku od verbalne koja se prima putem sluha ili vida. Također, razliku između neverbalne i verbalne komunikacije čini kontinuiranost neverbalne komunikacije, za razliku od verbalne čiji simboli počinju i završavaju.⁹

⁶ Usp. Isto. Str. 71.

⁷ Usp. Frank, Mark G; Hwang, Hyi Sung; Matsumoto, David. Nav. Dj. Str. 9.

⁸ Usp. Wood, Julia T. Nav. Dj. Str. 122-123.

⁹ Usp. Isto. Str. 124.

3. Vanjski izgled kao kanal neverbalne komunikacije

Između ostalog, izvor neverbalnih poruka mogu biti vanjski izgled ili njegove karakteristike. Pri tome se misli na fizički izgled i miris osobe, njegovu visinu, težinu, boju kože, kose, obraze, veličinu očiju, nosa i tako dalje.¹⁰ U statične neverbalne znakove vanjskog izgleda ubrajamo i artefakte koji uključuju stvari poput odjeće, naočala, ukosnica, umjetnih trepavica, nakita, dodataka. Osim navedenog, fizički izgled obilježen je i tetovažama, kozmetikom, ožiljcima, piercingom te bojama.¹¹ Dugi niz godina vjerovalo se kako se na osnovu različitih tipova, tj. građe tijela mogu predvidjeti nečija osobnost i ponašanje, iako za to nisu postojali dokazi. Kao rezultat toga dolazi do primjene ideje socijalnog darvinizma koji je pronašao svoje posebno mjesto u sociološkim teorijama i sociobiologiji. Prema njemu se fizički teži, pretili, zaobljeniji i oni nježnijeg izgleda smatraju ugodnima i društvenima, uglati i mišićavi su vođe i karakterizira ih snažna volja, a mršavi, krhkog izgleda smatraju se povučenima, pametnima i nervoznima.¹² Fizičke karakteristike osobe i vanjska obilježja njezina izgleda su bez namjere i smatramo ih relativno statičnima, ali, bez obzira na to, one gledatelju kreiraju dojam koji može ili ne mora biti točan. Fizički izgled drastično se mijenja sazrijevanjem i starenjem, a mogu ga promijeniti i boje, šminka, tjelesne dlake, odijevanje te estetski zahvati.¹³ Oduvijek se vjerovalo kako fizički izgled govori puno o osobi, a zahvaljujući tome dolazi do pojave raznih stereotipa vezanih uz fizički izgled. Kinezi i Europljani vjerovali su kako na temelju nečijih obrva i čeljusti mogu odrediti kriminalne ličnosti. Prema istraživanjima iz 1980., odrasle ljude čije je čelo visoko, oči veće, a nos manji društvo doživljava naivnima i iskrenima, a vjerojatnost da bi takve osobe mogle postati vođama vrlo su male. Također, artefakti, osobni predmeti, uvelike utječu na dojam koji osoba ostavlja. Primjerice, društvo ljude koji nose naočale smatraju pametnijima, na temelju nakita procjenjuje se nečiji socioekonomski ili bračni status, a odjeća, isto tako, odražava informacije o prihodima te poštivanju drugih.¹⁴

¹⁰ Usp. Frank, Mark G.; Hwang, Hyisung C.; Matsumoto, David. APA Handbook of Nonverbal Communication. Washington DC: American Psychological Association, 2016. Str. 20.

¹¹ Usp. Hall, Judith A.; Horgan, Terrence G.; Knapp, Mark L. Nonverbal Communication in Human Interaction. Boston: Cengage Learning. Str. 11-12.

¹² Usp. Frank, Mark G.; Hwang, Hyisung C.; Matsumoto, David. Nav dj. Str. 20.

¹³ Usp. Isto. Str. 14.

¹⁴ Usp. Isto. Str. 20.

Općenito govoreći, vanjski izgled osobe važan je segment neverbalne komunikacije koji je često u funkciji prikazivanja sebe, tj. u funkciji pružanja informacija okolini o društvenom (socioekonomskom) statusu osobe, njezinoj pripadnosti određenoj kulturi i/ili subkulturi, njezinoj etničkoj identifikaciji, a u određenim kulturama govori i o bračnom statusu osobe te njezinim društvenim ulogama i funkcijama koje obnaša. Vrlo često na osnovu vanjskog izgleda osobe okolina donosi zaključke o osobnosti ponašanju i sposobnostima osobe što nerijetko može biti uzrokom predrasuda i stereotipizacije. Ipak, čovjek se svakodnevno oslanja na neverbalne poruke koje dobiva putem vanjskog izgleda svojih sugovornika, posebno u formalnoj i poslovnoj komunikaciji u kojima je vanjski izgled čimbenik koji često utječe na tzv. halo-efekt.

3.1. Elementi vanjskog izgleda

Fizički izgled i neverbalna komunikacija usko su povezani iz dva razloga. Prije svega, odluke koje donosimo da bismo održali ili promijenili izgled otkrivaju puno o tome tko smo, tj. utječu na naše izražavanje sebe okolini. Također, vanjski izgled osobe utječe na to kako će ju okolina percipirati, komunicirati s njom, koliko će ju smatrati privlačnom, poželjnom, dobrom i sl.¹⁵ Naše tijelo šalje poruke na različite načine, a naš tjelesni izgled uključuje prirodna i trajna obilježja koja nas identificiraju. Primjerice, boja kože, kose i očiju, oblik tijela i lica, veličina nosa, ušiju i stopala, itd. Tijelo se može na različite načine mijenjati, osim raznih dijeta, vježbanja i skraćivanja tjelesnih dlaka, sve prisutnija je i modifikacija tijela koja uključuje tetoviranje, piercinge i skarifikaciju. Takva modifikacija tijela nekada je bila taboo, a danas je popularna među velikim dijelom populacije. Još jedan od načina promjene tijela jest njegovo ukrašavanje. Svakodnevno se odijevamo i popravljamo odjećom, kozmetikom te nakitom.¹⁶

Oblik tijela neverbalno komunicira s drugima, a znanstvenici su razvili sustav somatotipa, morfopsihološku teoriju koja klasificira ljude prema tipu njihova tijela. Ono što čini razliku između tipova tijela jesu građa kostiju i mišićna masa. Prema tome razlikujemo ektomorfe, mezomorfe i endomorfe. Ljudi koji su klasificirani kao ektomorfi najčešće su mršavi, sitnih kostiju i visoki, njih se smatra napetima, nespretnima, pažljivima te pristojnima. Mezomorfi imaju trokutasti oblik tijela, mišićavi su, atletskog izgleda, a karakteriziraju ih dominantnost, samouvjerenost, energičnost, optimističnost, entuzijizam, itd. Ljude zaobljenih ili ovalnih tijela u obliku kruške nazivamo endomorfima te se smatraju sporima, druželjubivima osjećajnim i opuštenima. Osim navedenog, postoji sustav procjenjivanja oblika tijela žena, a odnosi se na omjer struka i bokova. Prema Singhovom istraživanju iz 2004. veći dio muškaraca i žena složio se kako su žene s višim omjerom struka i bokova atraktivnije od onih s nižim omjerom.¹⁷

Percepcija težine razlikuje se od kulture do kulture. U ostatku svijeta tjelesna težina ne predstavlja opsesiju koliku predstavlja u SAD-u zahvaljujući pritisku medija, oglašivača i tvrtki koji neprestano prikazuju mlade, mršave i atraktivne ljude kao savršene. Oduvijek su sveprisutne predrasude prema pretilima, a prema istraživanjima javlja se odbojnost prema endomorfnim tipovima tijela i pretilim ljudima. Zahvaljujući stvarnosti oblikovanoj kroz

¹⁵ Usp. Ivy, Diana K.; Wahl, Shawn. *Nonverbal Communication for a Lifetime*. Str. 155.

¹⁶ Usp. Remland, Martin S. *Nonverbal Communication in Everyday Life*. Los Angeles; London; New Delhi [etc]: Sage, 2017. Str. 150.

¹⁷ Usp. Ivy, Diana K.; Wahl, Shawn. *Nav.dj*. Str. 159-161.

medije većina ljudi teži mršavljenju. Pretile žene se doživljavaju kao spore, lijene i neprivlačne, a muškarce smiješnim i veselim.¹⁸

Visina također utječe na dojam koji pojedinac ostavlja, a ona može biti važna za društveni i poslovni život, posebno u nekim azijskim kulturama. Viši muškarci nerijetko se doživljavaju privlačnijima od onih nižih, a prema tome se idealan muškarac smatra „visokim, tamnim i zgodnim“. Obično se visoki muškarci doživljavaju kompetentnijima za posao pri čemu bivaju nagrađeni višim plaćama. Osim niske plaće, niži muškarci imaju manju vjerojatnost za dobivanje samog posla.¹⁹

Duljina kose može utjecati na percepciju i na samu interakciju. Postoje razni primjeri koji to dokazuju, jedan od njih je i primjer iz 1960-ih koji se odnosi na slučaj diskriminiranja 'bijelaca' s kosom dužom od razine ušiju. Većina negativnih reakcija na dugu kosu vezana je uz muškarce, a isto tako, prisutne su i negativne reakcije na prekratku kosu kod žena. Također, muškarci su nerijetko zabrinuti ćelavošću te njezinom (ne)atraktivnošću. Osim kose važnu ulogu u procijenjivanju nečije atraktivnosti imaju i ostale tjelesne dlake. Brada na muškarcima može biti privlačna ženama, ali u dobivanju poslova na raznim pozicijama ona može suprotno djelovati.²⁰

Odjeća također može pružiti informacije o osobi, a svaki odjevni predmet može se nositi na više načina pri kojima šalje drugačiju poruku. Odjeća nas informira o spolu, dobi, nacionalnosti, odnosu s partnerom ili skupinom, raspoloženju, osobnosti, stavovima, interesima, socioekonomskom statusu, itd. Sve popularnije nošenje majica s porukom pomaže pri komuniciranju nekih stavova i uvjerenja pojedinaca koje je inače teško procijeniti.²¹ Osim što izražava našu osobnost, odjeća komunicira naše kulturne vrijednosti i pripadnost određenoj kulturi. Važne su za istaknuti haljine jarkih boja, pokrivala za glavu, drapirane haljine, odjeća s perlicama, pernati prekrivači koji mogu biti kulturni izrazi. Većina ljudi pri odijevanju očekuje da će se s obzirom na svoj stil svidjeti drugima. Odjeća može biti korisna u odnosima s drugima, kada uočimo sličnost u izgledu nerijetko bivamo skloni onima koji su odjeveni slično kao mi.²²

Ljudi se ukrašavaju značkama, tetovažama, maskama, naušnicama, naočalama, satovima, kapama, nakitom i sličnim. Svi načini ukrašavanja tijela mogu potencijalno donositi informacije

¹⁸ Usp. Isto. Str. 162-163.

¹⁹ Usp. Hall, Judith A.; Horgan, Terrence G.; Knapp, Mark L. Nav. Dj. Str. 175.

²⁰ Usp. Isto. Str. 184.

²¹ Usp. Isto. Str. 190.

²² Usp. Ivy, Diana K.; Wahl, Shawn. Nav. Dj. Str. 175.

o nama. Primjerice, prsten na određenom prstu, pribadača bratstva ili sestinstva ili jedna naušnica u određenom uhu mogu nositi informacije o osobi koja ih nosi. Ponekad zbog nekog artefakta ili ukrasa dolazi do snažnih reakcija okoline koje mogu biti pozitivne ili negativne. Primjerice, crveni ruž može pojačati dojam ženstvenosti i atraktivnosti, specifične tetovaže na tijelu mogu asociirati na kriminalitet, naočale mogu učiniti da pojedinac izgleda inteligentnije, a proširavanje rupe u ušnim resicama *piercingom* može biti oblik pobune.²³ Ljudi nerijetko na tijelo postavljaju privremene ili trajne poruke, nekada se na tetoviranje gledalo kao na devijantne postupke, njihov položaj i dizajn danas se pomno planira. Iako su tetovaže danas dobro prihvaćene kao oblik modifikacije i ukrašavanje tijela, svakako utječu na dojam koji osoba ostavlja jer se pojedinci s tetovažama ponekad smatraju egzibicionistima ili čak sadistima.²⁴

²³ Usp. Ivy, Diana K.; Wahl, Shawn. Nav. Dj. Str. 160.

²⁴ Usp. Ivy, Diana K.; Wahl, Shawn. Nav. Dj. Str. 162.

3.2. Funkcije vanjskog izgleda

Društvo stavlja osobit naglasak na fizičke karakteristike osobe.²⁵ Neverbalna ponašanja mogu poprimiti brojne oblike i obogatiti funkcije društvene interakcije. Pri tome se općim segmentom neverbalnog ponašanja koji se najviše proučava smatraju izrazi lica. Potom slijede pogled i kontakt očima, kretanje tijela, držanje tijela, glasovne varijacije, itd. Sva navedena neverbalna ponašanja vrlo uspješno odražavaju neizgovorene osjećaje i namjere.²⁶ No, uz to, vanjski izgled ima i neke posebne funkcije, kao što su identificiranje s određenom kulturom ili subkulturom, identificiranje s određenom socioekonomskom klasom, ukazivanje na materijalne prilike, i sl.

Vanjski izgled uvelike utječe na etničku identifikaciju, a ponekad dovodi do diskriminacije. Danas su statusne razlike u većini društava uglavnom stabilne, ali to nije oduvijek bio slučaj. Na primjer, u Sjedinjenim Američkim Državama muškarci su imali viši status i veću društvenu moć u odnosu na žene, kao i pripadnici bijele rase nad pripadnicima „crne“ rase.²⁷ Kroz velik broj desetljeća znanstvenici su smatrali da postoji mala poveznica između „rase“, u popularnom smislu te riječi, te stvarnih fizičkih osobina i njihovih varijacija. U SAD-u ljudi identificirani kao Afroamerikanci ne dijele zajedničke fizičke karakteristike, značajke među njima razlikuju se od svijetle kože, plavih ili sivih očiju i kose sve do tamnih koža, očiju i kose. Druga nelogičnost pojavila se kod nastojanja klasificiranja „rasnih“ populacija diljem svijeta. Britanski znanstvenici nastoje razdvajati Istočne Indijance u vlastitu kategoriju, a američki ih obično uključuju u „kavkaske“ kako bi ih razlikovali od američkih „crnaca“. Indijci svijetle puti prihvaćeni su kao „bijeli“, a oni tamniji ponekad su doživljavali diskriminaciju u SAD-u. Nakon Drugog svjetskog rata započinju putovanja i migracije koje su povećale kontakt zapadnih naroda i ostatka svijeta. Taj kontakt pokazao je kako se većina ljudi ne uklapa u postojeće rasne stereotipe te je bitno utjecao na daljnja istraživanja u tom području.²⁸

Neki su aspekti neverbalne komunikacije univerzalni, dok se velik dio toga uči kroz kulturu i određen je kulturom. Različite kulture imaju različita pravila pomoću kojih reguliraju

²⁵ Usp. OpenLearn: Free learning from The Open University. URL <https://www.open.edu/openlearn/health-sports-psychology/psychology/starting-psychology/content-section-4.5> (2021-22-06)

²⁶ Usp. Hall, Judith A.; Knapp, Mark L. Nonverbal Communication. Mouton: De Gruyter, 2013. Str. 672.

²⁷ Usp. Isto. Str. 675.

²⁸ Usp. Smedley, Audrey. The scientific debate over „race“. URL : <https://www.britannica.com/topic/race-human/The-scientific-debate-over-race> (2021-22-06)

svoju neverbalnu komunikaciju. Kultura predstavlja skup normi koje su društva razvila s ciljem ujednačavanja i koordiniranja socijalne interakcije, a neverbalna komunikacija predstavlja važan element u pridržavanju tih normi.²⁹ Osvrćući se na kulture kroz povijest i danas zaključujemo da, što se tiče izgleda, ljudi nerijetko nastavljaju ondje gdje je priroda stala koristeći različite tehnike i dodatke poput unutarnjih postava u odjeći, pojaseva, gumba, traka, umetaka za cipele, perika, šminke, tetovaža, itd. U nekim orijentalnim kulturama tehnike vezivanja stopala učinile su da ženska stopala izgledaju puno manje nego što jesu jer se maleno žensko stopalo smatra privlačnim. Također, u nekim kulturama koriste se muška pokrivala za glavu, veliki šeširi za povećavanje visine, neudobni steznici za naglašavanje ženstvenog oblika, jastučići i epolete za širi izgled ramena, itd. Odjeća može i karakterizira rasni i etnički identitet, još uvijek su prisutni tradicionalni kostimi koje nose pripadnici tih redovničkih ili etničkih skupina, a to su indijski sari, japanski kimono, škotski kilt i tako dalje.³⁰ Također, ono što je u nekoj kulturi smatrano lijepim u drugoj može biti ružno i obrnuto. Primjerice, u velikom dijelu zapadne Afrike nazvati nekoga „debelim“ smatra se komplimentom. Isto tako, postoje razni rituali koji predstavljaju praksu uljepšavanja u raznim dijelovima svijeta i tako karakteriziraju različite kulture, s jedne strane to su istezanje vrata, umetanje diskova u razrezanu usnu ili čepova u ušne školjke, premazivanje tijela smjesom zemlje, biljaka i vode, a na Zapadu su to liposukcija, implantati za kosu i tijelo, lifting lica, itd.³¹

Način života, običaje i ideje određene skupine ljudi unutar društva koja se razlikuje od njegova ostatka nazivamo subkultura.³² Njihov sustav vrijednosti, uvjerenja, percepcija i pretpostavki razlikuje se od onih u dominantnoj kulturi. Velik broj subkultura ističe se po uočljivom stilu oblačenja i ukrašavanja tijela što njihov fizički izgled čini drugačijima od drugih i lako prepoznatljivima. Neke od subkultura koje se posebno ističu su „gotičari“, „punkeri“, „metalci“, „krznjeni“, „hipiji“, itd. „Gotičari“ se sami dijele u nekoliko skupina, neki od njih koriste širok spektar boja i puno šminke, dodatka za kosu, uzorke koji izgledaju poput elektroničkih pločica ili žica, čizme do koljena, pirsinge i tetovaže. S druge strane, neki od njih nose crnu, tamnoplavu i ostale tamne nijanse, a osim toga ističu se po baršunu, steznicima, ogrtačima, velikim suknjama, nanošenju tamne šminke i bojanju kose u crno, itd. Pri susretu s

²⁹ Usp. Frank, Mark G. *Understanding Nonverbal Communication: Course Guidebook*. Virginia: The great Courses, 2016. Str. 75.

³⁰ Usp. Eaves, Michael H.; Leathers, Dale. *Successful Nonverbal Communication: Principles and applications*. New York: Routledge, 2018. Str. 184.

³¹ Usp. Isto. Str. 161.

³² Usp. Subculture. // Cambridge Dictionary. Cambridge University Press, 2021. URL : <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/subculture> (2021-24-06)

pojedincem kojeg krasi poderana odjeća, tartan hlače, gležnjače ili vojne čizme, brojne tetovaže i pirsinge možemo prepoznati da se radi o „punkeru“. Najteže ili najlakše uočljivi su „krzneni“, neke od njih je teško identificirati, ponekad nose samo ovratnike s oznakama s imenima, mačje uši ili rep, značke u obliku otiska šape, a neki od njih nose cijela krznena odijela. Crna ili siva odjeća, kožne jakne, gležnjače, lanci te jednostavna kosa i mnoštvo tetovaža ono je što karakterizira „metalce“. Također, subkultura važna za istaknuti su „hipiji“. Oni se ističu po šarenim pastelnim bojama i cvijetnim uzorcima, dugim i laganim haljinama te ponekoj tetovaži.³³

Čovjekov identitet nije jednostruko određen pa se često govori o višestrukim identitetima. Višestruki identiteti uključuju spol, rasu, etničku pripadnost, dob, pripadnost određenom društvenom sloju, zanimanje, itd. Važan aspekt čovjekova identiteta je pripadnost određenoj socioekonomskoj klasi, ona utječe na to koliko novca zarađujemo, koju školu pohađamo, koji poslovi su nam otvoreni, koje automobile vozimo, itd. Među ljudima je oduvijek prisutno međusobno uspoređivanje vlastitih sposobnosti, vještina, odlika, statusa, i dr. Međutim, nužno je osvijestiti da svatko ima određene granice te da samopercepcija ili percepcija drugih u odnosu na umjetno stvorene ideale ili trenutno popularne trendove nije realna.³⁴ Vanjski izgled uvelike odražava socioekonomski status. Svojednobno je u nekim kulturama bilo protuzakonito izgledati bolje nego što bismo trebali. Društva su bila uvjerena kako je funkcija vanjskog izgleda odraziti i držati društveni status, vođeni vjerovanjem „nosiš ono što jesi“, a prema modernoj predodžbi sve prisutnije je vjerovanje „ono si što nosiš“. Kroz cijelu povijest zakoni su ograničavali odjeću osobe na klasu, čin, status osobe i na taj način su štitili status privilegiranih. Primjerice, za vrijeme vladavine Karla IX. u Francuskoj samo su žene na visokom položaju u društvu smjele nositi svilene haljine i krznene mufove dok je u doba Edwarda III u Engleskoj nošenje bisera bilo zabranjeno svima izvan kraljevske obitelji. Također, kraljica Elizabeta inzistirala je na reguliranju brade i kose muškaraca prema njihovom statusu, a ženama u Novoj Engleskoj zabranjeno je nošenje svilenog šala ako su primanja njezinog muža manja od 1000 dolara.³⁵

Naša tijela šalju poruke na tri načina, putem fizičkih značajki nasljeđenih rođenjem, trajnim modifikacijama tijela (estetska kirurgija, tetovaže, piercing, i sl.) te kratkotrajnim promjenama poput promjene modnog stila, boje kose, i sl. U posljednje vrijeme trajne

³³ Usp. Crabtree, Vexen. *The Surface Appearance of Subcultures: People Who Dress Funny*, 2000. URL : <http://www.humantruth.info/appearance.html> (2021-25-06)

³⁴ Usp. Wood, Julia T. *Nav. dj. Str. 51*

³⁵ Usp. Remland, Martin S. *Nav. Dj. Str. 73.*

modifikacije tijela postaju dio mainstream kulture, a njihova je funkcija, uz poboljšanje fizičkog izgleda (estetska kirurgija) i izražavanje pripadnosti određenoj subkulturi (tetovaže), nerijetko i odraziti osobni stil, stavove i uvjerenja.

4. Tetovaže i neverbalna komunikacija

4.1. Tjelesne modifikacije kao element vanjskog izgleda

Tjelesnim modifikacijama osoba često izražava svoje najdublje misli, uvjerenja, stavove, iskustva i osjećaje. Prema tome, takav se način tjelesnog ukrašavanja dovodi u usku vezu s osobnim identitetom, pri čemu pojedinac šalje poruku o pripadnosti zajednici te se samoizražava kroz intimnu vezu sebe kao bića i vlastitog tijela.³⁶ Jedna od najpopularnijih vrsta tjelesnog obilježavanja i ukrašavanja jest tetoviranje. Tetovaža je stalni vizualni znak, podsjetnik o tome tko je tetovirana osoba, što je iskusila, koje su njene preferencije i slično, a radi toga predstavlja jednu vrstu komunikacije s drugima. Tijelo je medij, a sadržaj tetovaže jest poslana poruka. Ujedno, ona predstavlja čovjekovu autonomiju nad vlastitim tijelom, njegovo tijelo – njegova sloboda.³⁷ Još od davne povijesti trajno ili privremeno oslikavanje kože je korišteno kao znak pripadnosti plemenu ili određenom geografskom području, identifikaciji s vjerskim praksama, statusom u društvu, povijesti, a smatralo se kako takve slike imaju magične moći za otklanjanje zla ili donošenje sreće. U posljednjim desetljećima tetovaže su se povezivale s ne-mainstream skupinama gdje su signalizirale vrijeme provedeno u zatvoru, članstvo u punk grupi, sudjelovanje u oružanim snagama, pripadnost mafijaškim skupinama, a označavale su i marginalizirane pobunjenike i društvene devijante.³⁸ Zadnjih je godina zabilježen drastičan porast prevalencije tjelesne umjetnosti među muškarcima i ženama, osobito na području Sjeverne Amerike, Europe i Japana. Poboljšanju kvalitete proizvedenih tetovaža pridonijeli su razvitak pigmentata i opreme za tetoviranje, kao i sve bogatija ponuda kvalitetnih tattoo umjetnika.³⁹ Time je potaknuto prihvaćanje takve vrste umjetnosti, a s vremenom je porasla i njezina popularnost. Iako se ne može sa sigurnošću odrediti, većina studija pokazuje kako između 14 i 35% mladih na Zapadu imaju tetovažu, a ujedno velik broj adolescenata bi željeli biti tetovirani.⁴⁰ Bez obzira na porast popularnosti, još su i danas prisutna pitanja, bolje rečeno predrasude, kao na primjer može li se postati ovisan o tetoviranju, veza između tetovaža i kriminalnog načina života ili određenih psihičkih poremećaja, treba li izbjegavati tetovirane osobe i druga pitanja koja utječu na percepciju tetoviranih osoba i njihova ponašanja i

³⁶ Usp. Allhoff, Fritz. *Tattoos: Philosophy for everyone*. Chichester: Wiley-Blackwell, 2012. Str. 15.

³⁷ Usp. Isto. Str. 21.

³⁸ Usp. Isto. Str. 32.

³⁹ Usp. Furnham, Adrian; Swami, Viren. Unattractive, promiscuous and heavy drinkers: Perceptions of women with tattoos. // *Body Image* 4 (2007). Str. 343.

⁴⁰ Usp. Isto. Str. 344.

komunikacije, o čemu će biti više govora u nastavku rada. Također, jedna od popularnih vrsta ukrašavanja tijela koja pripada polutrajnoj ili trajnoj vizualnoj estetici jest *piercing*. Metoda probijanja tijela, kao i tetoviranje kože, pronađena je na sačuvanim tijelima ljudi koji su živjeli prije 4000 do 5000 godina. Najpopularnija mjesta za izvođenje piercinga su uho, jezik, nos i pupak, a baš kao i tetovaže vrsta je samoizražavanja kroz želju za jedinstvenošću, odnosno odvajanje od drugih. Većina piercinga podsjeća na neku vrstu nakita na koži.⁴¹

⁴¹ Usp. Chivers, Lesley. Body adornment: piercings and tattoos. // Nursing standard 16, 34 (2002), str. 41.

4.2. Društvena percepcija tetovaža i njihova komunikacijska funkcija

Početak 1990-ih nazvan je „renesansom tetovaže“ od strane novinara i sociologa, u to vrijeme dolazi do razvoja salona za tetoviranje te pojave interesa za tetovaže kod pripadnika niže klase i žena.⁴² Dugi niz godina tema istraživanja u antropologiji bio je sociokulturalni značaj modifikacije tijela, danas je još uvijek prisutna kod onih koji žele definirati društveni status, rituale, vezu i granicu između kulture i identiteta. Autor Anzieu kroz ideju „ego kože“ podržava ideju kako tetovaže imaju različita značenja za pojedinca koji ju nosi i one koji ju gledaju.⁴³ Tetovaže danas mogu izgledati nešto drugačije nego ranije, ali općenito još uvijek nije odlučeno doživljava li ih se opasnima ili zabavnima. Ono u čemu se većina stručnjaka slaže jest da izgled, uključujući i tjelesne modifikacije poput tetovaža snažno utječu na doživljaj drugih.⁴⁴ Iako je tetoviranje relativno bolan proces, koža obično krvari nakon tetoviranja te dolazi do upale, većina ljudi se slaže kako je tetoviranje za njih pozitivno iskustvo. No osoba može promijeniti mišljenje kako vrijeme prolazi i kako stječe više životnog iskustva. Primjerice, osoba zbog tetovaže kasnije može nailaziti na određene izazove u profesionalnom životu. Pojedine organizacije poput policije ne zapošljavaju ljude s tetovažama na rukama ili drugim vidljivim mjestima.⁴⁵

Najstariji i široko rasprostranjeni oblik izmjene tijela jest tetoviranje. Prema arheološkim nalazima tetoviranje se prakticira još od kasnog kamenog doba. Prvi nalazi koji ukazuju na prisutnost tetovaža datiraju još iz 6000. i 4000. g. pr. Kr. Također, važno je istaknuti antički dokaz, a to je mumificirano tijelo svećenice Hathor na kojem su se nalazile paralelne oznake na trbuhu. Isto tako, smatra se da su u starom Egiptu tetovirane samo žene, osobito plesačice, zabavljačice i svećenice. U Pazyrykinu u Sibiru 1974. otkrivena je grobnica sagrađena od strane sitijskih nomada još u 5. stoljeću pr. Kr., na velikom dijelu ljudskih ostataka pronađene su tetovaže u stiliziranom obliku mačke, koze ovce, ribe ili u obliku jednostavne linije. Za prijenos prakse tetoviranja od Bliskog Istoka do Pacifičkih otoka zaslužnima se smatraju Ainu, nomadska kavkaska skupina.⁴⁶ U iskopavanju europskih paleolitskih grobnih

⁴² Usp. Pitts, Victoria. *In the Flesh: The Cultural Politics of Body Modification*. New York: Palgrave Macmillan, 2003. Str. 3

⁴³ Usp. Belkin, Sam; Sheptak Jr., Dale. *Talking Bodies: Athletes and Tattoos as Nonverbal Communication*. // *The Sport Journal*. Str. 2

⁴⁴ Usp. Sanders, Clinton R.; Vail, D. Angus. *Customizing the Body: The Art and Culture of Tattooing*. Philadelphia: Temple University Press. Str. 164

⁴⁵ Usp. Chivers, Lesley. *Nav. Dj.* Str. 4

⁴⁶ Usp. Sanders, Clinton R.; Vail, D. Angus. *Nav. Dj.* Str. 37

mjesta otkrivena su brojna oruđa i pigmenti za oslikavanje tijela. Dokazan je znatan međukulturni kontinuitet u korištenju osnovnih boja i simboličkom značenju vezanom uz njih. Crvena boja se koristila za predstavljanje krvi te kao simbol plodnosti i smrtnosti, bijela se povezivala s natprirodnim i ritualno se koristila kao boja žalosti i pročišćavanja, dok je crna boja bila simbol nečistoće i zla.⁴⁷

Tetovaža i piercing imaju korijene u raznim subkulturama, ponajprije u plemenskim društvima. U raznim povijesnim, a tako i suvremenim, plemenskim društvima tetoviranje predstavlja uobičajenu praksu, mogućnost izdržavanja boli prilikom tetoviranja često se povezuje s prelaskom u odraslu dob te ponekad pokazuje snagu i reproduktivnu sposobnost. Primjerice, u plemenu Roro u Novoj Gvineji, netetovirani ljudi nazivaju se „sirovima“, a oni tetovirani smatraju se „kuhanim mesom“ jer ih je život preobrazio.⁴⁸ Ukrasnu tetovažu koja simbolizira rang u plemenskim društvima prakticirali su Maori s Novog Zelanda, i muškarci i žene, u različitom stupnju te različitim dizajnom. Maorske žene dobivale su jednostavne moko oznake na području usana i brade, a muškarci opsežne tetovaže na licu i tijelu koje su se sastojale od geometrijskih oblika i drugih ukrasnih oblika. Tetovaže moko dizajna izrađivale su se nazubljenim kostima ili ljuskom umočenom u pigment od uljnog dima nastalog spaljivanjem jezgri oraha. Proces je bio izrazito bolan i popraćen raznim ritualima, a društveni kontakt tetovirane osobe bio je ograničen na nekoliko dana dok je trajala izrada tetovaže.⁴⁹ Žene pripadnice burmanskog plemena Kayan ukrašavale su noge i ruke tradicionalnim, stiliziranim dizajnom psa, a prekrivanje ruku ispod lakta bilo je nužno jer je netetovirana ruka bila znak kukavičluka. Tetoviranje se obično koristilo i u vjerske ili magijske svrhe, često služeći kao sredstvo identifikacije ili zaštite u zagrobnom životu. Na Fidžiju se vjerovalo kako je sudbina netetoviranih žena nakon smrti bila postati hranom bogovima, dok su se duhovima žena na Borneu nakon smrti dodijeljivali zadaci na temelju opsežnosti tetovaža koje su krasile njihovo tijelo. Prema tome, oni s najviše tetovaža mogli su skupljati bisere u nebeskoj rijeci, manje tetovirani mogli su promatrati taj proces, a netetovirani su bili u potpunosti isključeni. Osim što se vjerovalo da osigurava besmrtnost i poboljšava mogućnosti za uživanje u zagrobnom životu, nerijetko se vjerovalo da tetovaža osigurava sreću nositelju, pomaže pri zavođenju pripadnika

⁴⁷ Usp. Sanders, Clinton R.; Vail, D. Angus. Nav. Dj. Str. 32

⁴⁸ Usp. Carmen, Rachel A.; Dillon, Haley M.; Guitar, Amanda E. *Ultimate Answers to Proximate Questions: The Evolutionary Motivations Behind Tattoos and Body Piercings in Popular Culture.* // *Review of General Psychology* 16, 2 (2012), str. 138.

⁴⁹ Usp. Sanders, Clinton R.; Vail, D. Angus. Nav. Dj. Str. 10

suprotnog spola, štiti od nesreće, donosi dobro zdravlje i slično. Iz tog razloga žene nomadskih plemena u Jemenu i Magrebu još uvijek prakticiraju tetoviranje lica i ruku vjerujući u terapijske i profilaktičke funkcije tetovaža.⁵⁰ Tetovaže su u Mikroneziji predstavljale središnju umjetničku formu, a uloga im je bila ukrasna, zaštitna, erotska i društvena. Vrlo bogata kultura tetoviranja bila je samoanska. Muške tetovaže na Samoju nazvane su *pe'a*, sastojala se od crne tinte koja je prekrivala kožu iznad struka, preko bedara i završavala kod koljena. Tetoviranje je bio ritualni proces koji je trajao tjednima, a nekim muškarcima bile su potrebne godine da dovrše tetovažu jer im je trebalo vrijeme kako bi zaradili za nju. Muškarci koji nisu dovršili svoju *pe'a* smatrali su se nedostojnima, pa su Samoanci u tome pronalazili snažnu motivaciju za dovršavanje svoje tetovaže. Žene su dobivale tetovaže *malu*, nešto svjetlijeg dizajna.⁵¹

Tetoviranje predstavlja vrlo rasprostranjenu praksu među pripadnicima zatvorske populacije. Prema Demellovom istraživanju iz 1993. više od polovice zatvorenika u SAD-u ima tetovaže. Tetoviranje u zatvorskom okruženju nezakonito je i zabranjeno kako bi se preveniralo širenje krvlju prenosivih bolesti. Iz tog razloga tetovaže su obično crne te izrađene improviziranim uređajima, iglama, domaćom tintom i slično. U uzorku zatvorenika adolescenata, njih 29% imalo je barem jednu tetovažu, 15% dvije ili više, a njih 21% imalo je neprofesionalno izrađenu tetovažu. Među zatvorskim stanovništvom tetovaže mogu pomoći u stvaranju individualnih i grupnih identiteta te u potvrđivanju kulturnih razlika.⁵² Jednako kao zatvorenici, vojno osoblje također živi u zatvorenim institucijama stroge organizacijske strukture u kojim dolazi do brisanja njihovog osobnog identiteta nametanjem jedinstvenog izgleda. Stoga se tetoviranjem nastoje individualizirati ili identificirati kao član grupe. I zatvorenicima i vojnicima tetovaže mogu pružiti oštrij izgled, a to može biti izrazito korisno u takvim opasnim okruženjima.⁵³ Također, u azijskim državama tetovaže se povezuju s kriminalom zbog čega su često stigmatizirane. U Japanu su tetovaže zabranjene na mnogim javnim mjestima zbog njihove povezanosti s jakuzama ili drugim pripadnicima organiziranog kriminala.⁵⁴ U trinaestom stoljeću japanski kriminalci obilježavali su svoje tijelo tetovažama,

⁵⁰ Usp. Sanders, Clinton R.; Vail, D. Angus. Nav. Dj. Str. 11-12

⁵¹ Usp. Thompson, Beverly Yuen. Covered in Ink: Tattoos, Women, and the Politics of the Body. New York; London: New York University Press, 2015. Str. 21-22

⁵² Usp. Cardasis, William; Huth-Bocks, Alissa; Silk, Kenneth R. Tattoos and Antisocial Personality Disorder. Personality and Mental Health 2: 171–182 (2008). Str. 3.

⁵³ Usp. Thompson, Beverly Yuen. Nav. Dj. Str. 26

⁵⁴ Usp. Isto. Str. 75

tetovirali su simbole koji ukazuju na prirodu i zemljopisni položaj njihovog zločina.⁵⁵ Rat može imati snažan utjecaj na kulturu ukrašavanja tijela, upravo iz tog razloga razdoblje između dvaju ratova smatra se „zlatnim dobom tetoviranja“. Sve veći naglasak stavlja se na sadržaj same tetovaže, a jednostavnost prestaje biti aktualna. Vojnici sve češće tetoviraju domoljubne motive koji predstavljaju trajno članstvo u grupi ili ime voljene osobe. Nerijetko tetoviraju ime majke ili „mama“ čime pokazuju da cijene žene, osobito svoju majku dok tetoviranjem imena djevojke ili žene šalju poruku drugim ženama kako su u monogamnoj vezi.⁵⁶

Stigme vezane uz tetoviranje nastaju kao reakcija na male subkulturne skupine kojima tetoviranje služi kao sredstvo za poboljšanje izgleda; to su bili mornari, kriminalci, motoristi, itd. Tetovaže od 1970-ih i 1980-ih postaju dio mainstream kulture. Iako tetoviranje više ne predstavlja devijantno ponašanje stigme vezane uz tetoviranje još uvijek su prisutne.⁵⁷ Budući da društvena elita postavlja standarde primjerenog ponašanja te tako jamči svoje mjesto na vrhu društve hijerarhije, ponašanje i izgled koji nisu u skladu s društvenim normama koje je utvrdila identificiraju pojedinca kao devijanta. Ono što osporava te društvene norme smatra se vulgarnim i nekusnim. Tetovaže mogu predstavljati nezrelu i kratkoročnu osobnu odluku, označavajući životnu fazu koju bi osoba mogla proći i požaliti. Tetovaže, metaforički i doslovno, ilustriraju ispisivanje društvenih normi i kodova na tijelu, one postaju dio tijela. Na nekim mjestima tetovaže se smatraju manje-više prihvaćenima. Zatvoreni društveni sustavi imaju strogo klasificirana pravila, stoga neke vrste ponašanja pozdravljaju, a neke odbijaju. Otvoreniji društveni sustavi dopuštaju različite vrste ponašanja, pa čak i one koji se ponekad smatraju devijantnim poput tetovaža.⁵⁸ Dakle, tetoviranje još uvijek zadržava svoj imidž devijantnog ponašanja unatoč društvenim i kulturnim promjenama koje su se dogodile. Poslodavci, primjerice u Wall-Martu i Disneyu, još uvijek odbijaju tetovirane kandidate za posao, a roditelji i dalje žale zbog odluke svoje djece o tetoviranju. Brojni doktori, kao i psihoterapeuti, nastavljaju smatrati promjene tijela opasnom praksom.⁵⁹

Prisutnost tetovaža jednako je uobičajena kod oba spola. Ona se nerijetko povezuje s nedostatkom vjerske pripadnosti, boravkom u zatvoru, alkoholizmom, upotrebom droga te

⁵⁵ Usp. Sanders, Clinton R.; Vail, D. Angus. Nav. Dj. Str. 11-12

⁵⁶ Usp. Carmen, Rachel A.; Dillon, Haley M.; Guitar, Amanda E. Nav. Dj. Str. 139.

⁵⁷ Usp. Thompson, Beverly Yuen. Nav. Dj. Str. 177.

⁵⁸ Usp. Fenske, Mindy. *Tattoos in American Visual Culture*. New York: Palgrave Macmillan, 2007. Str. 41.

⁵⁹ Usp. Sanders, Clinton R.; Vail, D. Angus. Nav. Dj. Str. 13-14.

nižim socijalno-ekonomskim statusom. Također, smatra se da manje religiozni pojedinci u suvremenom američkom društvu imaju više tetovaža zbog nedostatka osjećaja zajedništva. Prema Wohlrabu, Stahlu i Kappeleru razlozi zbog kojih se osoba odlučuje tetovirati su ljepota, umjetnost i moda (eng. body art), individualnost, izražavanje vrijednosti i iskustava, fizička izdržljivost, želja za pripadnosti, otpor, duhovnost i kulturne tradicije, ovisnosti i izražavanje seksualnosti. Ponekad očigledan razlog ne postoji, tj. tetoviranje postaje posljedicom impulzivnosti ili utjecaja psihoaktivnih tvari.⁶⁰

⁶⁰ Usp. Cardasis, William; Huth-Bocks, Alissa; Silk, Kenneth R. Nav. Dj. Str. 173.

5. Zaključak

Komunikacija, verbalna i neverbalna, ima iznimnu važnost za društvo i njegov razvoj i napredak. Komuniciranjem ljudi prenose svoje misli, osjećaje, stavove, uvjerenja i druge 'poruke' koje im omogućuju da uspješno stvaraju i održavaju odnose te da budu funkcionalni članovi društva. Poruke se ne prenose samo verbalno, već i govorom tijela, mimikom, kontaktom očima, osobnim prostorom, dodirom, vanjskim izgledom, pa i tjelesnim modifikacijama. Različita se društva i kulture razlikuju u percepciji i razumijevanju vanjskog izgleda, posebno kada on postaje nositeljem određene komunikacijske funkcije. Bilo kao izraz osobnog identiteta, samoodređenje u odnosu na druge, izraz stavova, uvjerenja, osobnih interesa, pripadnosti određenoj društvenoj grupi, kulturi, kasti ili plemenu, pa čak i kao izraz bunta, vanjski izgled važan je element neverbalne komunikacije. Vanjski izgled važan je neverbalni kanal koji može prenijeti veliki broj poruka okolini određujući tako ponašanje i stavove koje drugi stvaraju, tj. imaju o nama. Određenim se aspektima vanjskog izgleda može relativno lako upravljati, poput odjeće, frizure, modnih dodataka i tjelesnih modifikacija čime sami biramo i odlučujemo koju ćemo sliku o sebi prezentirati svojoj okolini.

Specifična tjelesna modifikacija, od davnina prisutna, jest tetoviranje čija je važna karakteristika njezina trajnost iako danas postoje tehnike uklanjanja tetovaža, poput laserskog uklanjanja tetovaža. Tetovaže uvelike utječu na dojam koji pojedinci ostavljaju na druge, posebice kada je u pitanju prvi dojam, odnosno tzv. halo-efekt. Još u povijesnim, a i suvremenim, plemenskim društvima tetoviranje predstavlja važan proces za život pojedinca, šalje poruku o snazi i reproduktivnoj sposobnosti pojedinca. Svako plemensko društvo imalo je karakterističan dizajn i oblike tetovaža koji su karakterizirali njihovo pleme, plemenske vrijednosti i uvjerenja i koji su pokazivali njihovu pripadnost plemenu. Isto tako, u suvremenom društvu pojedinac tetovažama želi prikazati svoju pripadnost određenoj subkulturi ili ukazati na vlastita uvjerenja, stavove, vrijednosti, interese i sl. Ponekad osoba želi drugima pokazati pripadnost određenoj grupi, a ponekad je tetoviranje rezultat želje za individualnošću, isticanjem iz mase, prikazivanjem 'svoje priče' na tijelu i slično. Osim toga, tetovaže mogu biti znak bunta ili način na koji svoje drugima obznanjujemo svoje stavove i uvjerenja. Koji god razlog tetoviranja bio, ne postoji opravdanje kojim bi se tetovirane osobe ili one s drugim tjelesnim modifikacijama trebalo društveno isključiti. Nažalost, kao i u drugim područjima komunikacije, još uvijek su prisutni razni stereotipi i predrasude vezani uz osobe čije tijelo krasi tetovaže, bilo da svako tetoviranje smatraju devijantnim ponašanjem, povezuju ga uz kriminalno ponašanje ili različita psihička oboljenja. Vrijeme je da društvo napravi korak dalje

i iza sebe ostavi takve stereotipe i omogući integraciju svih skupina u društvu, a tetovaže prihvati ne samo kao oblik tjelesne modifikacije i ukrašavanja tijela, već i kao oblik komunikacije.

6. Literatura

1. Allhoff, Fritz. *Tattoos: Philosophy for everyone*. Chichester: Wiley-Blackwell, 2012.
2. Argyle, Michael. *Non-verbal Communication and Language*. // *Royal Institute of Philosophy Lectures 10* (2010), str. 63-78.
3. Usp. Belkin, Sam; Sheptak Jr., Dale. *Talking Bodies: Athletes and Tattoos as Nonverbal Communication*. // *The Sport Journal*, str. 134-143.
4. Usp. Cardasis, William; Huth-Bocks, Alissa; Silk, Kenneth R. *Tattoos and Antisocial Personality Disorder*. *Personality and Mental Health 2*: 171–182 (2008), str. 171-182.
5. Carmen, Rachel A.; Dillon, Haley M.; Guitar, Amanda E. *Ultimate Answers to Proximate Questions: The Evolutionary Motivations Behind Tattoos and Body Piercings in Popular Culture*. // *Review of General Psychology 16*, 2 (2012), str. 134-143.
6. Chivers, Lesley. *Body adornment: piercings and tattoos*. // *Nursing standard 16*, 34 (2002).
7. Crabtree, Vexen. *The Surface Appearance of Subcultures: People Who Dress Funny*, 2000. URL : <http://www.humantruth.info/appearance.html> (2021-25-06)
8. Eaves, Michael H.; Leathers, Dale. *Successful Nonverbal Communication: Principles and applications*. New York: Routledge, 2018.
9. Fenske, Mindy. *Tattoos in American Visual Culture*. New York: Palgrave Macmillan, 2007.
10. Frank, Mark G. *Understanding Nonverbal Communication: Course Guidebook*. Virginia: The great Courses, 2016.
11. Frank, Mark G.; Hwang, Hysung C.; Matsumoto, David. *APA Handbook of Nonverbal Communication*. Washington DC: American Psychological Association, 2016.
12. Frank, Mark G; Hwang, Hyi Sung; Matsumoto, David. *Nonverbal Communication: Science and Applications*. Los Angeles; London; New Delhi; Singapore; Washington DC: Sage Publications, 2013.
13. Furnham, Adrian; Swami, Viren. *Unattractive, promiscuous and heavy drinkers: Perceptions of women with tattoos*. // *Body Image 4* (2007), str. 343-352.

14. Hall, Judith A.; Knapp, Mark L. *Nonverbal Communication*. Mouton: De Gruyter, 2013.
15. Hall, Judith A.; Horgan, Terrence G.; Knapp, Mark L. *Nonverbal Communication in Human Interaction*. Boston: Cengage Learning, 2012.
16. Ivy, Diana K.; Wahl, Shawn. *Nonverbal Communication for a Lifetime*. Str. 152-200.
17. OpenLearn: Free learning from The Open University. URL : <https://www.open.edu/openlearn/health-sports-psychology/psychology/starting-psychology/content-section-4.5> (2021-22-06)
18. Pitts, Victoria. *In the Flesh: The Cultural Politics of Body Modification*. New York: Palgrave Macmillan, 2003.
19. Remland, Martin S. *Nonverbal Communication in Everyday Life*. Los Angeles; London; New Delhi [etc]: Sage, 2017.
20. Sanders, Clinton R.; Vail, D. Angus. *Customizing the Body: The Art and Culture of Tattooing*. Philadelphia: Temple University Press.
21. Smedley, Audrey. The scientific debate over „race“. URL : <https://www.britannica.com/topic/race-human/The-scientific-debate-over-race> (2021-22-06)
22. Subculture. // Cambridge Dictionary. Cambridge University Press, 2021. URL : <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/subculture> (2021-24-06)
23. Thompson, Beverly Yuen. *Covered in Ink: Tattoos, Women, and the Politics of the Body*. New York; London: New York University Press, 2015.
24. Wood, Julia T. *The World Beyond Words. // Interpersonal Communication: Everyday Encounters / Julia T. Wood*. Australia; Japan; Korea; Mexico; Singapore; [etc.]: Wadsworth, 2010.